

Visioenen

Arnon Grunberg, schrijver en lid van de Akademie van Kunsten

Mei 2021

Op het eind van de lagere school, ik moet een jaar of elf zijn geweest, raakte ik geïnteresseerd in politiek. Ik vroeg een lijst aan met alle Tweede Kamer-leden en de politieke partijen verzocht ik om hun partijprogramma aan mij op te sturen. Dat deden ze allemaal. De titel van het partijprogramma van de PvdA, dat kan ik me nog goed herinneren, luidde *Weer Werk*. Ik vond dat toen al een beetje een flauwe woordspeling. Het huidige partijprogramma van de VVD heet *Samen aan de slag – nieuwe keuzes voor een nieuwe tijd*, waaruit ik opmaak dat in veertig jaar veel is veranderd maar minstens zoveel hetzelfde is gebleven, alleen de poging tot woordspeling heeft men begrijpelijkerwijs grotendeels opgegeven.

Als kind vond ik dat de partijprogramma's nauwelijks leesbaar waren, ook daarin is niet echt verandering gekomen. Al vind ik dat minder erg dan toen. Een verkiezingsprogramma dat leest als een roman is slecht nieuws, voor de roman en voor de democratie. De opvatting dat politiek hevige emoties dient op te roepen deel ik niet, het zijn doorgaans politici die weinig respect hebben voor de rechtsstaat en de democratie die de heftigste emoties doen ontbranden.

Belangrijker dan die verkiezingsprogramma's zelf – iedereen die zelfs maar slordig het nieuws volgt, weet ongeveer wat hij daarin kan aantreffen – is de verhouding tussen burger en staat, tussen ingezetene en overheid en juist daarover zwijgen die programma's veelal.

De econoom Bas Jacobs stelde dat de politicus een loodgieter is die kapotte leidingen komt repareren. Daar zit wat in, de overheid repareert de leidingen, metaforisch en minder metaforisch, en vernieuwt waar nodig zodat ze niet, zoals onlangs in Texas, bevroren als een sneeuwstorm onverwacht toeslaat.

Met utopieën zou de overheid niets te maken moeten hebben. Voormalig bondskanselier Helmut Schmidt (1918-2015), van de SPD, dus onverdacht, zei: 'Wer Visionen hat, sollte zum Arzt gehen.'

Dat geldt niet noodzakelijkerwijs voor de burger maar wel voor de politicus, zeker in een land als Nederland. Het zogenoemde *American exceptionalism* is weinig anders dan een langdurig en hardnekkig visioen, vandaar dat de relatie politicus-visioen daar schijnbaar innig is. Maar in Europa zijn wij na de twintigste eeuw gekomen van visioenen en het is die consensus, die onder druk staat, die ik met vuur wens te verdedigen. Je hoeft geen conservatief te zijn om te beseffen dat er in de status quo heel wat het verdedigen waard is.

Geleidelijk aan, en niet uitsluitend onder druk van de pandemie, is de politicus steeds minder loodgieter geworden en steeds meer behandelend geneesheer en de burger steeds minder burger en steeds meer patiënt met diverse gradaties van mondigheid waarbij klasse en discriminatie een belangrijke rol spelen. Een loodgieter is geen geneesheer, het lichaam is geen rioolbuis. De medicalisering van de samenleving is geen gunstige ontwikkeling, want zo ontrafelt het sociale contract tussen burger en staat. Wie namelijk genezing van de staat verwacht, zal vroeg of laat teleurgesteld zijn. (Ik gebruik de woorden overheid en staat hier door elkaar, ik definieer overheid als staat in uitvoering.)

De staat is een noodzakelijk kwaad die met behulp van talloze bureaucratieën een balans probeert te vinden tussen dat kwaad en de noodzakelijke functies die hij probeert te vervullen. Het leger is nog altijd een uitstekend voorbeeld van een gigantische bureaucratie in actie met alle problemen die daarbij horen; nog niet lang geleden werden oorlogen verloren omdat de bevoorrading van soldaten stokte.

Velen klagen nu al bijna een jaar dat de overheid faalde in het aangezicht van de pandemie. Maar zoals ik niet in een land wens te leven waar geen criminaliteit meer bestaat, zo moet ik er niet aan denken in een land te leven waar de overheid volledig adequaat en feilloos had weten te reageren op de pandemie. In zo'n land is de balans tussen het kwaad dat de staat altijd is en de functies die hij nu eenmaal moet vervullen verstoord, oftewel de balans tussen macht en onmacht.

Ik pleit voor een sociaal contract tussen burger en staat gebaseerd op realistisch mededogen, van beide kanten.

Deze woorden van Beckett zijn bijna een cliché, maar ze komen juist nu van pas: *Fail again. Fail better.*

Wat de verkiezingen betreft, alles maar geen visioenen, geen visioenen over een islamvrij Nederland, geen visioenen over een Nederland zonder de EU, geen visioenen over een terugkeer naar een verleden dat nooit heeft bestaan.

Voor visioenen kunt u bij mij terecht, uw romanschrijver.